

การศึกษาระเบียบกองทัพบกว่าด้วยการตรวจเลือกทหารกองประจำการ ในมิติของการบังคับใช้และแนวทางปฏิบัติของหน่วยตรวจเลือกทหาร กองประจำการ*

A STUDY OF THE ROYAL THAI ARMY REGULATION ON THE CONSCRIPTION PROCESS: LEGAL ENFORCEMENT AND PRACTICAL IMPLEMENTATION BY LOCAL CONSCRIPTION UNITS

สันติพงศ์ ธรรมปิยะ, สมภพ ระงับทุกข์,
พระครูสุนทรประสิทธิ์ธรรม (ประสิทธิ์ ชุตินธโร)

Santispong Thamphiya, Somphop Rangapthuk
Phrakhrusunthornprasitthitham (Prasit Chutintharo)

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: santipong2238@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ได้ศึกษาระเบียบกองทัพบกว่าด้วยการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ ในมิติของการบังคับใช้เชิงกฎหมายและแนวทางปฏิบัติจริงในระดับพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษรกับการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ตรวจเลือกทหาร และเสนอแนวทางการปรับปรุงทั้งด้านเนื้อหาและกลไกการดำเนินงานให้มีความเป็นธรรม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่า ระเบียบกองทัพบกเป็นกลไกสำคัญที่แปลงเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีระบบ โดยกำหนดกระบวนการตรวจเลือกไว้ชัดเจนตั้งแต่ขั้นตอนก่อน ระหว่าง และหลังการตรวจเลือก รวมถึงการจัดจำพวกผู้เข้ารับการตรวจเลือกตามหลักเกณฑ์ด้านสุขภาพ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ตรวจเลือกมักต้องใช้ดุลพินิจในกรณีที่สถานการณ์ไม่ตรงตามแบบแผน เช่น กรณีโรคเรื้อรัง ความพิการ หรือภาวะเพศสภาพ ซึ่งนำไปสู่ความแปรผันของแนวปฏิบัติในแต่ละพื้นที่ และยังสามารถเสนอโมเดลสามมิติแห่งความยุติธรรม (Legal, Operational, Civic) เพื่อสะท้อนว่าความยุติธรรมในระบบตรวจเลือกต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างกฎหมาย การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ และกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีข้อเสนอแนะเชิงระบบ ได้แก่ การปรับปรุงระเบียบให้ครอบคลุมสถานการณ์ซับซ้อน การพัฒนาการฝึกอบรมคณะกรรมการ

* Received June 2, 2025; Revised August 9, 2025; Accepted August 26, 2025

ตรวจสอบให้เข้าใจระเบียบเชิงลึก และการสร้างกลไกความโปร่งใสที่สามารถตรวจสอบได้จากทั้งภายในและภายนอก ท้ายของบทความยังได้เสนอแนวทางสำคัญเพื่อสร้างความเชื่อมั่นร่วมในระบบตรวจสอบ ที่สามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาระบบการตรวจสอบทหารให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชนในสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัยอย่างยั่งยืนด้วย

คำสำคัญ: กองทัพบก; การตรวจสอบทหาร; ความยุติธรรม

Abstract

This academic article examined the Royal Thai Army Regulation on the Conscription of Overdue Military Draftees, focusing on its legal enforcement and practical implementation at the local level. The objective was to evaluate the consistency between the written regulation and the actual practices of military selection officers, and to propose improvements in both content and operational mechanisms to ensure fairness, transparency, and efficiency. The findings indicated that the regulation played a crucial role in operationalizing the intent of the Military Service Act B.E. 2497 (1954), with a clearly structured process encompassing pre-selection, selection, and post-selection phases, including health-based classification criteria. However, in practice, selection officers often exercised discretion in cases that deviated from the standard framework, such as those involving chronic illness, disabilities, or gender identity, leading to variations in procedures across regions. The article introduced the Three Dimensions of Justice model, Legal, Operational, and Civic to underscore that justice within the conscription system required integration between legal principles, officer conduct, and mechanisms for public participation. Key policy recommendations included revising the regulation to address complex scenarios, enhancing the training of selection committees for deeper legal comprehension, and establishing transparent mechanisms for both internal and external oversight. The article concluded by proposing a framework to foster public trust in the conscription system, aiming to align military selection procedures with the principles of the rule of law and human rights in a modern democratic society.

Keywords: Royal Thai Army; Military Conscription; Justice

บทนำ

ระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศไทยเป็นกลไกหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการจัดหาและเตรียมความพร้อมของกำลังพลเพื่อการป้องกันประเทศ โดยมีพื้นฐานมาจากบทบัญญัติของกฎหมายแม่บท ได้แก่ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ซึ่งบัญญัติถึงหน้าที่ของชายไทยในการเข้ารับราชการทหารเมื่ออายุครบเกณฑ์ (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, 2497) อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติจำเป็นต้องได้รับการแปลเจตนารมณ์ให้กลายเป็นกระบวนการที่ชัดเจนและสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งในจุดนี้ระเบียบกองทัพบกว่าด้วยการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ จึงมีบทบาทสำคัญในฐานะกฎหมายลำดับรองที่กำหนดรายละเอียดขั้นตอน วิธีการ และกรอบอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ที่นำไปใช้ในการกำหนดทำการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการประจำปี

ระเบียบกองทัพบกในแต่ละปีที่ทำการประกาศเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ ในแต่ละฉบับอาศัยอำนาจตามมาตรา 28 และมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ซึ่งให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือผู้ได้รับมอบหมายสามารถกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส โดยเฉพาะในกระบวนการตรวจเลือกทหาร ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของชายไทยทุกคนที่มีอายุครบ 21 ปีบริบูรณ์ (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, 2497) ระเบียบกองทัพบกทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการแปลเจตนารมณ์ของกฎหมายหลักว่าด้วยการตรวจเลือกทหารกองเกินให้สามารถปฏิบัติได้จริง โดยเน้นความเสมอภาค ยุติธรรม และโปร่งใสในกระบวนการตรวจเลือก ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่มีการตั้งคำถามต่อความเท่าเทียมและประสิทธิภาพของระบบ ทั้งนี้ ระเบียบดังกล่าวยังเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจระหว่างกองทัพกับประชาชน (ไทยรัฐออนไลน์, 2567) ระบบตรวจเลือกทหารกองประจำการในประเทศไทยถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตของชายไทยจำนวนมาก และยังสะท้อนถึงศักยภาพของรัฐในการบริหารจัดการระบบความมั่นคงอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม กระบวนการนี้ไม่ใช่เพียงแค่ขั้นตอนทางปกครองทั่วไป แต่เป็นกลไกที่ช่วยสร้างความมั่นคงให้กับประเทศ โดยการจัดหากำลังพลหลักให้กับกองทัพผ่านการตรวจเลือกชายไทยที่มีอายุครบกำหนดเข้ารับราชการทหารตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 (กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2563) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตรวจเลือก เช่น สัสดี นายทหารประจำพื้นที่ และคณะกรรมการตรวจเลือก มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการให้

การตรวจเลือกเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อให้ระเบียบและกฎหมายที่กำหนดขึ้นสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมเกียรติ มาลากรณ์, 2564) การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เหล่านี้จึงมีผลโดยตรงต่อความน่าเชื่อถือของระบบและความยุติธรรมในกระบวนการตรวจเลือก

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างระเบียบกองทัพบกกว่าด้วยการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ กับแนวทางปฏิบัติจริงของหน่วยตรวจเลือกในระดับพื้นที่ โดยเน้นการศึกษาทั้งในมิติเชิงโครงสร้างทางกฎหมาย และมิติเชิงประจักษ์ในสถานการณ์จริง เพื่อประเมินว่ากระบวนการตรวจเลือกดังกล่าวสามารถดำเนินไปได้ตามหลักเกณฑ์แห่งความเสมอภาคและความยุติธรรมตามที่ระเบียบกำหนดไว้หรือไม่ บทความจะดำเนินการวิเคราะห์ใน 3 มิติ ได้แก่ มิติเชิงกฎหมาย (การพิจารณาเนื้อหาระเบียบและความสอดคล้องกับกฎหมายแม่บท) มิติเชิงการปฏิบัติ (การสำรวจแนวทางการดำเนินงานของหน่วยตรวจเลือกในพื้นที่) และมิติความคาดหวังของสาธารณชน (การรับรู้และความพึงพอใจต่อกระบวนการตรวจเลือก)

โครงสร้างและสาระสำคัญของระเบียบกองทัพบกกว่าด้วยการตรวจเลือกทหารกองประจำการ

1. วัตถุประสงค์ของระเบียบ

ระเบียบกองทัพบกกว่าด้วยการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ จัดทำขึ้นภายใต้อำนาจของพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 28 และ 51 ซึ่งให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในการตราระเบียบที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, 2497) วัตถุประสงค์หลักของระเบียบนี้ คือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้าสู่ราชการทหารกองประจำการ ทั้งในด้านขั้นตอน เอกสาร หลักเกณฑ์ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับหลักนิติธรรม โดยตัวอย่างขั้นตอนการตรวจเลือก เช่น การเรียกชื่อ ตรวจสอบหลักฐาน ตรวจร่างกาย แบ่งผู้เข้ารับการตรวจเลือกเป็น 4 จำพวกตามสภาพร่างกาย และการวัดขนาดร่างกาย ซึ่งต้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น ส่วนสูง 160 เซนติเมตรขึ้นไป และเส้นวงรอบอก 76 เซนติเมตรขึ้นไป (ไทย พีบีเอส, 2567) ระเบียบดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างชายไทยที่อยู่ในเกณฑ์เข้ารับราชการทหาร โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ และสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน ทั้งนี้ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ต้องยึดหลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบราชการ

2. กระบวนการตรวจเลือกที่ระบุในระเบียบ: ขั้นตอนก่อน ระหว่าง และหลังการตรวจเลือก ระเบียบกองทัพบกฯ ได้กำหนดขั้นตอนการตรวจเลือกไว้อย่างละเอียดใน 3 ระยะสำคัญ ได้แก่

2.1 ขั้นตอนก่อนการตรวจเลือก ในขั้นตอนนี้ หน่วยงานท้องที่ โดยเฉพาะสำนักงานสถิติจังหวัดและอำเภอ มีหน้าที่จัดทำบัญชีรายชื่อบุคคลที่ต้องเข้ารับการตรวจเลือก ประกอบกับการออกหมายเรียก (แบบ สด.35) ให้แก่ทหารกองเกินที่มีอายุครบ 21 ปี บริบูรณ์ในปีนั้น ๆ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างถูกต้องและทั่วถึง นอกจากนี้ ยังต้องมีการจัดเตรียมสถานที่ตรวจเลือก บุคลากร เครื่องมือทางการแพทย์ เอกสาร และระบบการลงทะเบียนอย่างรัดกุม (กองทัพบก, 2562)

2.2 ขั้นตอนระหว่างการตรวจเลือก การดำเนินการในวันตรวจเลือกเป็นภารกิจหลักของคณะกรรมการตรวจเลือก ประกอบด้วย นายทหารสัญญาบัตร ผู้แทนนายอำเภอ แพทย์ประจำการตรวจ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียน ในขั้นตอนนี้จะมีการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญหลายประการ ได้แก่ การตรวจสอบหลักฐานส่วนบุคคล การวัดส่วนสูงและน้ำหนัก รวมถึงการตรวจร่างกายโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินสภาพร่างกายของผู้เข้ารับการตรวจเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ 47 และ 75 ซึ่งออกโดยกระทรวงกลาโหม (กระทรวงกลาโหม, 2564)

หลังจากการตรวจร่างกายแล้ว ผู้เข้ารับการตรวจเลือกจะถูกจัดจำแนกออกเป็น 4 จำพวก ดังนี้ จำพวกที่ 1 ร่างกายสมบูรณ์พร้อมเข้ารับราชการ จำพวกที่ 2 ยังไม่สมบูรณ์ รอการพิจารณาเพิ่มเติม จำพวกที่ 3 ป่วยชั่วคราว ต้องตรวจร่างกายใหม่ในปีถัดไปและจำพวกที่ 4 พิกัดถาวร ได้รับการยกเว้นจากการเข้ารับราชการ

ในกรณีที่มิได้มีคุณสมบัติครบถ้วนเกินจำนวนที่ต้องการ จะมีการจับสลากหรือที่เรียกว่า จับใบดำใบแดง เพื่อคัดเลือกผู้ที่จะต้องเข้ารับราชการจริง โดยผลการจับสลากจะได้รับการบันทึกอย่างเป็นทางการโดยเจ้าหน้าที่ทะเบียน (กรมการปกครอง, 2563) การดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อความเป็นธรรม โปร่งใส และสอดคล้องกับหลักนิติธรรมในการรับราชการทหารของชายไทยทุกคนที่อยู่ในเกณฑ์

2.3 ขั้นตอนหลังการตรวจเลือก เมื่อการตรวจเลือกทหารกองเกินเสร็จสิ้น หน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ผ่านการคัดเลือกเข้ารับราชการทหาร (แบบ สด.43) และส่งตัวผู้ถูกคัดเลือกไปยังหน่วยทหารตามภูมิภาคหรือกรมกองที่กำหนดไว้ การประสานงานระหว่างหน่วยงานต้องดำเนินไปด้วยความถูกต้อง แม่นยำ และมีเอกสารประกอบครบถ้วนทุกกรณี เพื่อให้กระบวนการรับราชการเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ (กองทัพบก, 2560) นอกจากนี้ ผลการตรวจเลือกจะถูกแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบอย่างเป็นทางการ

ทางการ และเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีข้อโต้แย้งสามารถยื่นอุทธรณ์ได้ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 เพื่อคุ้มครองสิทธิและความเป็นธรรมของผู้เข้ารับการตรวจเลือก ทั้งนี้ การบันทึกผลและการจัดส่งผู้ถูกคัดเลือกเข้าสู่หน่วยทหารจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ทะเบียนอย่างเป็นทางการ (กองสัสดี, 2560)

3. อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจเลือกทหารกองประจำการในเวลาปกติ คณะกรรมการตรวจเลือกทหารกองประจำการในเวลาปกติถือเป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการกระบวนการตรวจเลือกให้เป็นไปอย่างยุติธรรมและโปร่งใส ระเบียบกองทัพบกได้กำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการไว้อย่างชัดเจน โดยทั่วไปประกอบด้วย 1. ประธานกรรมการตรวจเลือก 2. รองประธานคณะกรรมการการตรวจเลือก 3. เจ้าหน้าที่นายทหารสัญญาบัตรคนที่ 1 4. เจ้าหน้าที่นายทหารสัญญาบัตรคนที่ 2 5. แพทย์ประจำคณะกรรมการ 6. เจ้าหน้าที่ธุรการอื่น ๆ

คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการขั้นตอนการตรวจเลือกทหารทั้งด้านการพิจารณาคุณสมบัติของผู้เข้ารับการตรวจเลือก การตัดสินใจกรณีเฉพาะ และการพิจารณาอุทธรณ์เบื้องต้นของผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับผลการตรวจเลือก ณ สถานที่ตรวจเลือก (กองทัพบก, 2567; กระทรวงกลาโหม, 2561) นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการชี้แจงขั้นตอนและสิทธิของผู้เข้ารับการตรวจเลือก เช่น การเรียกชื่อ การตรวจร่างกาย การวัดขนาดร่างกาย และการจัดจำพวกผู้เข้ารับการตรวจเลือกออกเป็น 4 จำพวก ได้แก่ จำพวกที่ 1 ร่างกายสมบูรณ์ จำพวกที่ 2 ร่างกายยังไม่สมบูรณ์ จำพวกที่ 3 ป่วยชั่วคราว และจำพวกที่ 4 พิจารณาารซึ่งได้รับการยกเว้นจากการเข้ารับราชการ ทั้งนี้ คณะกรรมการยังมีหน้าที่ออกใบรับรองผลการตรวจเลือก (แบบ สด.43) และประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทะเบียนในการออกหมายเรียกเข้ารับราชการตามผลัดที่กำหนดจากการจับสลากหรือการสมัคร

การบังคับใช้ในระดับพื้นที่

1. การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เมื่อสถานการณ์ไม่ตรงตามแบบแผนในระเบียบ แม้ว่าระเบียบกองทัพบกจะด้วยการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการจะมีการกำหนดขั้นตอนและหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติ การดำเนินการในระดับพื้นที่มักเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่สามารถตัดสินใจหรือดำเนินการได้ตามแบบแผนที่กำหนดไว้ในระเบียบโดยตรง ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจในการประเมินและตัดสินใจในสถานการณ์เฉพาะหน้าที่ไม่อาจคาดการณ์ล่วงหน้าได้ (ไทย พีบีเอส, 2567) ตัวอย่างสถานการณ์ที่ต้องใช้ดุลพินิจ ได้แก่ การกำหนดตารางการตรวจเลือกทหารกองเกินในแต่ละวันและแต่ละตำบล หากมีจำนวนผู้เข้ารับการตรวจเลือกเกิน 700 คนต่อวัน คณะกรรมการตรวจเลือกสามารถใช้ดุลพินิจในการแบ่งเฉลี่ยทหารกองเกินในแต่ละวัน

หรือจัดเพิ่มวันตรวจเลือกได้ตามความเหมาะสม (พีพีทีวี เอชดี 36, 2567) การใช้ดุลพินิจนี้มีขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ให้การตรวจเลือกดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและยุติธรรม โดยยังคงยึดหลักเกณฑ์และเจตนารมณ์ของระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด การใช้ดุลพินิจจะต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและหลักการความโปร่งใส เพื่อป้องกันการใช้อำนาจดุลพินิจในทางที่ผิดหรือไม่เป็นธรรม

2. ตัวอย่างแนวปฏิบัติที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ที่เด่นชัด คือ เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีการดำเนินการตรวจเลือกด้วยความเข้มงวด มีการจัดเตรียมระบบสารสนเทศเพื่อลดความผิดพลาดของข้อมูล และมีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญจากโรงพยาบาลรัฐเข้าร่วมเป็นประจำ ต่างจากบางพื้นที่ในต่างจังหวัดที่ยังขาดแคลนแพทย์หรือบุคลากรเฉพาะทาง ส่งผลให้การประเมินสุขภาพของผู้เข้ารับการตรวจเลือกต้องพึ่งพาแพทย์ทั่วไปหรือแม้แต่เจ้าหน้าที่อนามัย ซึ่งอาจมีข้อจำกัดในการวินิจฉัยเฉพาะทาง ในบางจังหวัดที่มีอัตราการขอผ่อนผันหรือยกเว้นสูง เช่น จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือพื้นที่ที่มีสถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ นราธิวาส ปัตตานี และยะลา มีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานศาสนาและครอบครัว เพื่อไม่ให้กระบวนการตรวจเลือกกระทบต่อความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและศาสนา ส่วนในบางพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวปฏิบัติที่ยืดหยุ่น เช่น การยอมรับใบรับรองแพทย์จากสถานพยาบาลชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มีข้อจำกัดในการเดินทาง จากตัวอย่างดังกล่าว จะเห็นได้ว่าแม้ระเบียบกองทัพบกจะมีลักษณะเป็นมาตรฐานกลางสำหรับทั้งประเทศ แต่การบังคับใช้ในทางปฏิบัติก็ยังคงมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม บริบทของท้องถิ่น และความสามารถของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่นั้น ๆ ความแตกต่างนี้อาจนำไปสู่ทั้งความยืดหยุ่นเชิงบวกที่ส่งเสริมความยุติธรรมและความเหลื่อมล้ำเชิงระบบที่อาจก่อให้เกิดข้อครหาหรือการร้องเรียนในภายหลัง (กองทัพบก, 2567)

กรณียกเว้นและสถานการณ์พิเศษ

1. แนวทางปฏิบัติเมื่อผู้ถูกเรียกมีอาการเจ็บป่วยชั่วคราว เช่น กระจกหัก หรือติดเชื้อระบบกองทัพบกและกฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์การจำแนกจำพวกผู้เข้ารับการตรวจเลือกทหาร ได้กำหนดหมวดพิเศษสำหรับผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยชั่วคราวหรืออยู่ในภาวะที่ไม่สามารถเข้ารับการตรวจเลือกตามปกติได้ โดยผู้ที่อยู่ในภาวะดังกล่าวจะถูกจัดให้อยู่ในจำพวกที่ 3 ซึ่งหมายถึงผู้ที่ต้องได้รับการตรวจซ้ำในปีถัดไป หรือเมื่อหายจากอาการเจ็บป่วย (กระทรวงกลาโหม, 2564)

กรณีที่พบได้บ่อย ได้แก่ ผู้เข้ารับการตรวจเลือกที่มีภาวะกระจกหักจากอุบัติเหตุ ซึ่งยังไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ตามปกติ หรือผู้ที่ติดเชื่อเฉียบพลัน เช่น ไข้เลือดออก ปอดอักเสบ

รวมถึงโรคติดต่อที่อาจแพร่กระจายได้ เช่น วัณโรคระยะติดต่อ โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายแพทย์ของคณะกรรมการตรวจเลือกจะเป็นผู้ชี้ขาดว่าผู้เข้ารับการตรวจอยู่ในเกณฑ์เจ็บป่วยชั่วคราวหรือไม่ โดยพิจารณาจากหลักฐานทางการแพทย์ เช่น ฟลิ้มเอกซเรย์ ใบรับรองแพทย์จากโรงพยาบาลของรัฐ หรือใบรายงานผลการรักษาล่าสุด (กองทัพบก, 2564) การจัดให้อยู่ในจำพวกที่ 3 มิได้หมายความว่าผู้เข้ารับการตรวจเลือกพ้นภาระทางกฎหมาย แต่เป็นการพักพิจารณา ชั่วคราว โดยคณะกรรมการจะนัดหมายให้กลับมาตรวจใหม่ในปีถัดไป และหากอาการดีขึ้น ผู้เข้ารับการตรวจจะได้รับการจำแนกจำพวกใหม่ตามสภาพร่างกายในขณะนั้น (กระทรวงกลาโหม, 2564)

2. กรณีโรคเรื้อรังหรือความผิดปกติถาวร เช่น ภาวะหัวใจพิการแต่กำเนิดหรือความพิการทางร่างกาย ผู้ที่มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังหรือความพิการถาวรซึ่งส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตอย่างมีนัยสำคัญ จะได้รับการจัดให้อยู่ในจำพวกที่ 4 ซึ่งหมายถึงผู้ที่ไม่สามารถเข้ารับราชการทหารได้อย่างถาวรและพ้นภาระการเป็นทหารกองประจำการตามกฎหมาย (กองการสัสดี หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน, 2567) ภาวะที่เข้าข่ายตามกฎหมายกระทรวงและแนวปฏิบัติเชิงแพทย์ ได้แก่ โรคหัวใจพิการแต่กำเนิดที่มีผลต่อการไหลเวียนโลหิต โรคลมชักที่ควบคุมไม่ได้ โรคทางจิตเวชที่ได้รับการวินิจฉัยจากจิตแพทย์อย่างเป็นทางการ และความพิการทางกาย เช่น แขนขาขาด หรือความผิดปกติของกระดูกสันหลังอย่างรุนแรง (กระทรวงกลาโหม, 2564) เพื่อให้การวินิจฉัยมีความน่าเชื่อถือ คณะกรรมการตรวจเลือกมักกำหนดให้ผู้เข้ารับการตรวจส่งใบรับรองแพทย์จากโรงพยาบาลของรัฐ พร้อมผลตรวจทางห้องปฏิบัติการหรือฟิล์มเอกซเรย์ประกอบการพิจารณา (กองทัพบก, 2564)

นอกจากนี้ กฎกระทรวงฉบับที่ 76 ยังได้ขยายขอบเขตของโรคที่เข้าข่ายเพิ่มเติม เช่น โรคมะเร็งระยะลุกลาม โรคตับแข็ง โรคไตวายเรื้อรัง และภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (กฎกระทรวงฉบับที่ 76 (พ.ศ. 2555) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, 2555) การจัดกลุ่มผู้ที่มีโรคหรือความผิดปกติถาวรในจำพวกที่ 4 นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การตรวจเลือกทหารเป็นไปอย่างเป็นธรรมและสอดคล้องกับสภาพร่างกายของผู้เข้ารับการตรวจเลือกตามกฎหมายและหลักเกณฑ์ทางการแพทย์

3. การประเมินซ้ำ/ส่งตรวจเพิ่มเติม และผลกระทบต่อสถานการณ์เกณฑ์ ในกรณีที่เอกสารหรือข้อมูลทางการแพทย์ของผู้เข้ารับการตรวจยังไม่เพียงพอสำหรับการตัดสินใจ โดยเฉพาะโรคเรื้อรังที่ไม่แสดงอาการภายนอก หรือเอกสารจากสถานพยาบาลเอกชนที่อาจมีความคลาดเคลื่อน คณะกรรมการตรวจเลือกมีอำนาจส่งตัวผู้เข้ารับการตรวจเพิ่มเติม โดยประสานกับโรงพยาบาลประจำจังหวัดหรือโรงพยาบาลทหารเพื่อวินิจฉัยซ้ำ (กองทัพบก, 2562) ซึ่งอาจดำเนินการในวันเดียวกันหากสถานที่อยู่ใกล้ หรือออกหมายเรียกใหม่ให้มาตรวจในวันถัดไป ทั้งนี้ ผลจากการตรวจซ้ำอาจเปลี่ยนแปลงจำพวกของผู้เข้ารับการตรวจ

เช่น จากจำพวกที่ 1 เป็นจำพวกที่ 2 หรือ 4 หากพบว่ามีภาวะเจ็บป่วยหรือความผิดปกติ ร้ายแรง การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อสถานะทางกฎหมาย เช่น การได้รับการยกเว้นหรือเลื่อนการเข้ารับราชการ ซึ่งต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกรอบเวลาที่ระเบียบกำหนด เพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบตรวจสอบเลือก

ระบบการตรวจสอบเลือกทหารกองประจำการมิได้เป็นเพียงกิจกรรมทางปกครองของรัฐบาลเท่านั้น แต่เป็นระบบที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายเข้าร่วม อาทิ เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้ถูกเรียกเข้าตรวจสอบเลือก ครอบครัว องค์กรภาคประชาชน และสื่อมวลชน ซึ่งต่างมีบทบาทในการส่งเสริมให้กระบวนการดำเนินการไปอย่างถูกต้อง โปร่งใส และได้รับความเชื่อมั่นจากสังคมโดยรวม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมีหน้าที่ดำเนินการตามระเบียบและกฎหมาย เพื่อให้การตรวจสอบเลือกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม (กองทัพบก, 2567) ขณะเดียวกันผู้เข้ารับการตรวจสอบเลือกและครอบครัวมีบทบาทในการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนด ซึ่งช่วยสนับสนุนความราบรื่นของกระบวนการ (นพดล พิก อังกูร และศุภชัย ยาวะประภาส, 2566) องค์กรภาคประชาชนและสื่อมวลชนมีบทบาทเป็นกลไกในการตรวจสอบและส่งเสริมความโปร่งใสของกระบวนการตรวจสอบเลือกทหาร พร้อมทั้งเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องแก่สาธารณะ เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและลดข้อครหาที่อาจเกิดขึ้น (พรจักร มนุธรรม, 2552)

1 การปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะกองทัพบก และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการตรวจสอบเลือกทหาร มีบทบาทโดยตรงในการนำระเบียบไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ การปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัดจึงเป็นกลไกสำคัญในการรักษามาตรฐานกระบวนการตรวจสอบเลือก ลดความเสี่ยงจากการทุจริต การเลือกปฏิบัติหรือความคลาดเคลื่อนที่อาจกระทบสิทธิของประชาชน อีกทั้งยังช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถอธิบายและยืนยันการตัดสินใจต่อสาธารณะได้อย่างมีเหตุผล ในบริบทที่สังคมให้ความสำคัญกับความโปร่งใสและความรับผิดชอบ การตีความระเบียบอย่างสม่ำเสมอและแน่นอนจึงเป็นหลักการสำคัญที่ไม่อาจละเลย ทั้งนี้ ความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามระเบียบถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือของระบบการตรวจสอบเลือกทหารกองประจำการอย่างยั่งยืน (กรมการปกครอง, 2566)

2. ผู้ถูกตรวจสอบเลือกและครอบครัว : สิทธิในการร้องเรียนหรือขอความเป็นธรรม ผู้ถูกตรวจสอบเลือกและครอบครัวเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกระบวนการตรวจสอบเลือกทหารกองประจำการ ซึ่งในบางกรณีอาจเกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม เช่น การจัดจำพวกไม่ตรงกับสภาพร่างกายจริง หรือการไม่ยอมรับใบรับรองแพทย์จากโรงพยาบาล

ที่น่าเชื่อถือ (กองทัพบก, 2567) เพื่อรองรับข้อขัดแย้งดังกล่าว รัฐได้กำหนดกลไกการร้องเรียนตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติบริหารราชการทหาร พ.ศ. 2497 โดยผู้ถูตรวจสอบเลือกมีสิทธิอุทธรณ์ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ผ่านสัสดีอำเภอหรือจังหวัด เพื่อให้คณะกรรมการระดับสูงพิจารณาทบทวนคำวินิจฉัยเดิม (ราชกิจจานุเบกษา, 2497) กลไกนี้ช่วยส่งเสริมการตรวจสอบและถ่วงดุลภายในระบบราชการ อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงสิทธิดังกล่าวยังเป็นความท้าทาย โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลที่ประชาชนอาจขาดความรู้ด้านสิทธิหรือไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและเอกสารที่จำเป็นได้อย่างสะดวก (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2565) ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์สิทธิและขั้นตอนการร้องเรียนอย่างทั่วถึง เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิตามกฎหมายได้อย่างแท้จริงและเป็นธรรม

3. กลไกตรวจสอบภายในของกองทัพ กองทัพบกได้จัดตั้งกลไกตรวจสอบภายในเพื่อควบคุมความโปร่งใสและความถูกต้องของกระบวนการตรวจสอบเลือกทหารในระดับพื้นที่ โดยมีหน่วยงานหลัก เช่น กรมกำลังพลทหารบก และสำนักงานตรวจสอบภายในทหารบก รับผิดชอบในการตรวจเยี่ยมหน่วยตรวจสอบ สุ่มตรวจเอกสาร ติดตามข้อร้องเรียน และรายงานผลต่อผู้บัญชาการระดับสูง (สำนักงานตรวจสอบภายในทหารบก, 2563) นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีบทบาทสังเกตการณ์ โดยเปิดโอกาสให้ตัวแทนองค์กรภาคประชาสังคมและสื่อมวลชนเข้าร่วมในบางพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกภายนอกในการตรวจสอบและถ่วงดุล อันเป็นการเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบ อย่างไรก็ตาม กลไกตรวจสอบเหล่านี้ยังจำเป็นต้องพัฒนาเพิ่มเติม เช่น การจัดทำระบบรายงานผลออนไลน์ การบันทึกภาพในพื้นที่ตรวจสอบเพื่อเป็นหลักฐาน และการเปิดเผยข้อมูลสถิติต่อสาธารณชนอย่างโปร่งใส ซึ่งจะช่วยยกระดับความน่าเชื่อถือของกระบวนการตรวจสอบในระยะยาว (สำนักงานตรวจสอบภายในทหารบก, 2564)

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแนวปฏิบัติและระเบียบ

แม้ระเบียบกองทัพบกจะด้วยการตรวจสอบเลือกทหารกองเกินจะกำหนดแนวทางปฏิบัติอย่างชัดเจนตามพระราชบัญญัติบริหารราชการทหาร พ.ศ. 2497 แต่จากการดำเนินงานในระดับพื้นที่ยังพบช่องว่างที่ต้องการการปรับปรุงและกลไกเสริมเพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ ดังนี้

1. การปรับปรุงระเบียบให้รองรับสถานการณ์ซับซ้อน ระเบียบปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมกรณีเฉพาะ เช่น โรคทางจิตเวชที่ไม่แสดงอาการภายนอก หรือภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด จึงควรเพิ่มเติมภาคผนวกเพื่อแนะแนวการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ร่วมกับแนวทางทางการแพทย์และกฎหมาย รวมถึงกำหนดหลักเกณฑ์การยอมรับเอกสารทางการแพทย์

จากสถานพยาบาลเอกชนในกรณีจำเป็น โดยให้หน่วยงานท้องถิ่นรับรองก่อนเสนอคณะกรรมการตรวจเลือก

2. การฝึกอบรมคณะกรรมการตรวจเลือกให้ใช้ดุลพินิจอย่างเหมาะสมแม้ระเบียบมีเนื้อหาชัดเจน แต่บางพื้นที่ยังพบปัญหาการใช้ดุลพินิจที่ขาดกรอบทางกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชน จึงควรจัดการฝึกอบรมที่ครอบคลุมทั้งกฎหมาย แพทยศาสตร์ และจิตวิทยา สังคม พร้อมฝึกจำลองสถานการณ์จริง และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพื้นที่เพื่อยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติให้สอดคล้องกัน

3. การเสริมกลไกความโปร่งใสและการตรวจสอบได้ การมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนยังไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง จึงควรจัดให้มีผู้สังเกตการณ์จากภาคประชาสังคมและท้องถิ่นในวันตรวจเลือก พร้อมพัฒนาระบบแจ้งผลออนไลน์ และเปิดเผยข้อมูลสถิติประจำปีอย่างโปร่งใส อีกทั้งควรตั้งศูนย์รับเรื่องราวร้องเรียนระดับจังหวัด พร้อมระบบตอบสนองที่มีประสิทธิภาพ และรายงานผลต่อสาธารณะ เพื่อยืนยันความมุ่งมั่นในการดำเนินงานภายใต้หลักธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์และเรียบเรียงเชิงวิชาการ สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบโมเดลสามมิติแห่งความยุติธรรม (Three-Dimensional Justice Model) ที่สะท้อนกลไกการตรวจเลือกทหารไทยบนฐานความเป็นธรรม โปร่งใส และสมดุลระหว่างกฎหมายกับบริบทมนุษย์ ดังนี้

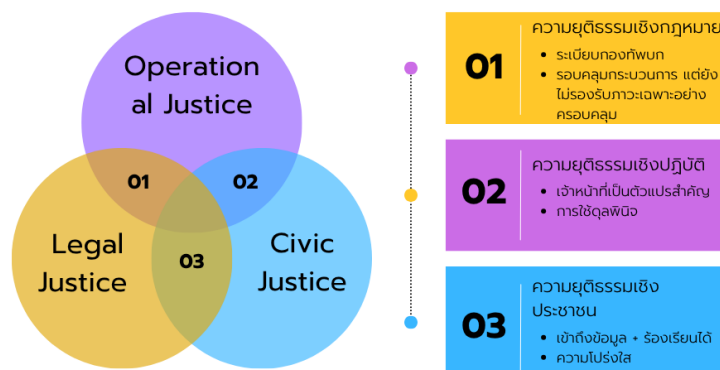
มิติที่ 1 ความยุติธรรมเชิงกฎหมาย (Legal Justice) มิติแรกนี้ชี้ให้เห็นว่า ระเบียบกองทัพบกมิใช่เพียงกรอบปฏิบัติ แต่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือตีความเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ให้มีผลเป็นรูปธรรม (พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497, 2497) โดยระเบียบนี้สามารถจัดการกับกระบวนการตรวจเลือกได้อย่างเป็นระบบในภาวะปกติ แต่ยังมีข้อจำกัดในสถานการณ์เฉพาะ เช่น ภาวะสุขภาพไม่ชัดเจน หรืออัตลักษณ์ทางเพศสภาพที่ไม่สอดคล้องกับแบบแผนของระบบราชการแบบเดิม และรวมทั้งสภาวะความเปลี่ยนแปลงของร่างกายมนุษย์ที่เปลี่ยนไปซึ่งไม่มีกำหนดไว้ในกฎข้อบังคับ ระเบียบของทางราชการ ข้อเสนอเชิงองค์ความรู้ กฎหมายต้องพัฒนาเป็นกฎหมายแบบมีชีวิต (Living Law) ที่ปรับตัวตามพลวัตของสังคม มิใช่เป็นเพียงกรอบตายตัว แต่ต้องเอื้อต่อการใช้ดุลพินิจโดยมีแนวปฏิบัติรองรับ เพื่อคงหลักนิติธรรมในบริบทมนุษย์

มิติที่ 2 ความยุติธรรมเชิงปฏิบัติ (Operational Justice) ในเชิงปฏิบัติ เจ้าหน้าที่เป็นตัวแปรสำคัญในการแปลงระเบียบสู่การปฏิบัติจริง การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตรวจเลือกต้องอยู่ภายใต้กรอบของความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกในหน้าที่ ทั้งนี้จากข้อมูล

พบว่าแนวปฏิบัติเหล่านี้มีความแปรผันตามบริบทพื้นที่ สภาพบุคลากร และความพร้อมของระบบสนับสนุน (อริย์รัช แก้วเกาะสะบ้า, 2563) ข้อเสนอเชิงองค์ความรู้ การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตรวจเลือกควรใช้แนวทางบูรณาการฐานคุณค่า (Value-Based Integration) โดยเสริมองค์ประกอบทางจริยธรรม สังคมวิทยา และจิตวิทยาให้ควบคู่กับข้อกฎหมาย เพื่อหลอมรวมทักษะการตัดสินใจที่อยู่บนฐานของมนุษยธรรมร่วมกับกฎระเบียบ

มิติที่ 3 ความยุติธรรมเชิงประชาชน (Civic Justice) ประชาชนมิใช่เพียงผู้ถูกตรวจเลือก แต่เป็นผู้มีสิทธิต่อรัฐ ซึ่งหมายถึงต้องได้รับข้อมูลครบถ้วน มีสิทธิในการร้องเรียนและมีช่องทางถ่วงดุลที่ใช้งานได้จริง ในบริบทนี้ ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และกลไกตรวจสอบคือ เครื่องชี้วัดความเป็นธรรมของรัฐในเชิงประชาธิปไตย ข้อเสนอเชิงองค์ความรู้ ควรสร้างพื้นที่สาธารณะร่วมตรวจสอบ (Public Audit Space) เช่น การมีผู้สังเกตการณ์จากประชาชน การถ่ายทอดกระบวนการ การเปิดเผยรายงานแบบเปิด (Open Selection Data) เพื่อเชื่อมโยงความไว้วางใจจากสังคมกับความชอบธรรมของกองทัพ

Three-Dimensional Justice Model in Military Conscription



ภาพที่ 1 โมเดลสามมิติแห่งความยุติธรรมในระบบตรวจเลือกทหาร

สรุป

การทำหน้าที่ของพลเมืองที่ดีของชายไทยตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 มาตรา 50(5) รับราชการทหารตามกฎหมายการตรวจเลือกทหารกองประจำการในประเทศไทยถือเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อนและมีความสำคัญทางกฎหมาย สิทธิเสรีภาพ และภาพลักษณ์ของรัฐในสายตาประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกระบวนการดังกล่าว

มีผลกระทบโดยตรงต่อชาวไทยที่มีอายุครบตามเกณฑ์ทุกปี ระบบตรวจเลือกจึงต้องดำเนินไปภายใต้หลักนิติธรรม ความเป็นธรรม และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจากการศึกษาเชิงโครงสร้างของระเบียบกองทัพบก พบว่า ระเบียบมีเจตนารมณ์ที่ดีในการแปลงพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 สู่การปฏิบัติที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติจริงยังมีความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะในกรณีที่ไม่สามารถติดตามได้ตามแบบแผนของระเบียบอย่างชัดเจน หรือเมื่อเกิดสถานการณ์เฉพาะ เช่น ปัญหาสุขภาพเรื้อรัง ภาวะเพศสภาพ หรือปัญหาสังคมของผู้ถูกตรวจเลือก และรวมทั้งสภาวะความเปลี่ยนแปลงของร่างกายมนุษย์ที่เปลี่ยนไปซึ่งไม่มีกำหนดไว้ในกฎข้อบังคับ ระเบียบของทางราชการ

แนวทางสร้างความเชื่อมั่นในระบบตรวจเลือก จำเป็นต้องยึดถือหลักการสองประการควบคู่กัน คือ 1. ความยุติธรรม (Justice) ความยุติธรรมในระบบตรวจเลือกต้องเกิดขึ้นจากการมี กฎหมายที่ทันสมัย ครอบคลุม และตีความได้อย่างเป็นธรรม พร้อมกับการมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างเหมาะสม บนฐานของความรู้ในเชิงกฎหมาย แพทย์ จริยธรรม และความเข้าใจในบริบทของมนุษย์ โดยต้องยอมรับว่าความเสมอภาคในทางกฎหมายมิได้หมายถึงการปฏิบัติเหมือนกันกับทุกคนในสถานการณ์ที่แตกต่าง หากแต่คือการวางแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับความแตกต่างอย่างยุติธรรม นอกจากนี้ควรมีการจัดระบบการร้องเรียนและอุทธรณ์ที่เข้าถึงง่าย โปร่งใส และเป็นกลาง เพื่อให้ผู้ถูกตรวจเลือกและครอบครัวรู้สึกว่ สิทธิของตนสามารถใช้ได้จริง ไม่ใช่เพียงสิทธิในทางทฤษฎี

2. ประสิทธิภาพ (Efficiency) ระบบตรวจเลือกต้องไม่เพียงแต่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ยังต้องดำเนินการได้จริงในทุกภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือในชนบท โดยต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร สถานที่ เครื่องมือ และข้อมูลอย่างเป็นระบบ และสามารถรองรับจำนวนผู้เข้ารับการตรวจเลือกที่มีมากในแต่ละปี การฝึกอบรมคณะกรรมการตรวจเลือกให้มีทักษะรอบด้าน การพัฒนาแนวปฏิบัติที่ทันสมัยและการจัดทำฐานข้อมูลกลางที่สามารถบริหารจัดการได้แบบเรียลไทม์ ล้วนเป็นกลไกที่จะยกระดับประสิทธิภาพของระบบให้สูงขึ้นอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวงฉบับที่ 76 (พ.ศ. 2555) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497. (11 เมษายน 2555). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 129 ตอนที่ 33 ก. หน้า 30-32.

กรมการปกครอง. (2563). *คู่มือการตรวจเลือกทหารกองเกิน*. สืบค้น 25 มีนาคม 2568, จาก <https://www.dopa.go.th>

- _____. (2566). รายงานผลการดำเนินงานตรวจเลือกทหารกองเกิน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กรมการปกครอง.
- กรมยุทธศึกษาทหารบก. (2563). การพัฒนาพลทหารกองประจำการของกองทัพเพื่อความมั่นคงของชาติ. วารสารวิชาการสถาบันวิจัยและพัฒนา, 12(3), 45-60.
- กระทรวงกลาโหม. (2561). ประกาศ พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม. สืบค้น 25 มีนาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/xDfr3>
- _____. (2564). กฎกระทรวงว่าด้วยหลักเกณฑ์การจำแนกจำพวกผู้เข้ารับการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ พ.ศ. 2564. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กระทรวงกลาโหม.
- กองการสัสดี หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน. (2567). คู่มือการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ. สืบค้น 5 มีนาคม 2568 จาก <https://shorturl.asia/1t0y>
- กองทัพบก. (2560). แผนผังแสดงชั้นพิธีเปิดการตรวจเลือกทหาร. สืบค้น 2 มีนาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/uS0Ur>
- _____. (2562). คู่มือการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กองทัพบก.
- _____. (2567). คู่มือการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กองทัพบก.
- _____. (2567). รายงานประจำปีการตรวจเลือกทหารกองเกิน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กองทัพบก.
- กองสัสดี. (2560). การจัดทำใบรับรองผลการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ากองประจำการ (แบบ สด.43). สืบค้น 2 เมษายน 2568 จาก <https://shorturl.asia/uSab0>
- ไทย พีบีเอส. (2567). เกณฑ์ทหาร 2567 เช็กวัน รายละเอียด ขั้นตอนการตรวจเลือกทหาร. สืบค้น 5 เมษายน 2568, จาก <https://shorturl.asia/7NWGB>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2567). มทก.1 มอบคำสั่งแต่งตั้ง 64 คกก. ตรวจเลือกทหารย้าต้องโปร่งใส ยุติธรรม. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2568, จาก <https://inlnk.co/cXBsx>
- นพดล ฟักอังกูร และศุภชัย ยาวะประภาส. (2566). การนำนโยบายการรับราชการทหารกองประจำการโดยวิธีร้องขอไปปฏิบัติ. วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน, 5(2), 230-250.
- พรจักร มนูญธรรม. (2552). ระบบการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ากองประจำการที่เหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

- พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497. (2497, 11 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 71 ตอนที่ 195, หน้า 1-23.
- พีพีทีวี เอชดี 36. (2567). กำหนดการ-คุณสมบัติ และรายละเอียดอื่น ๆ เกมกีฬา 2567. สืบค้น 2 เมษายน 2568, จาก <https://shorturl.asia/ST7Oc>
- สมเกียรติ มาลากรณ์. (2564). การพัฒนาระบบการคัดเลือกบุคคลพลเรือนเข้าเป็นทหาร กองประจำการของกองทัพไทยในศตวรรษที่ 21. วารสารวิชาการกองทัพบก, 15(1), 22-39.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2565). รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักงานตรวจสอบภายในทหารบก. (2563). คู่มือการปฏิบัติงานตรวจสอบภายใน. สืบค้น 14 พฤษภาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/t1b5d>
- _____. (2564). คู่มือการตรวจสอบภายใน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564. สืบค้น 30 เมษายน 2568, จาก <https://shorturl.asia/ntq6V>
- อริย์ธัช แก้วเกาะสบ้า. (2563). การศึกษาข้อมูลวิชาการด้านการเมืองการปกครองภายในประเทศ : กรณีศึกษาระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศไทย. สืบค้น 25 เมษายน 2568, จาก <https://shorturl.asia/5NrZc>